

رویایده غلطهده (ارهولک) عنده می اداره خانه سنه

ՊՈԼԻՍ Ղալաթիա, Նորատունկեան իան

Les ammenées sont reçues
à la Direction du Journal "AREVELK
Galata, CONSTANTINOPLE.

ԱՐԵՒԵԼՔ ՕՐԱՅԵՐՔ

U n g h G L P

Ազգային, Գրական և Քաղաքացի

ԱԶ ՈՒ ԶԱԽ

Ա.2.9. Հետարկմանը գլուխ

զեմ գիտեր թէ ուշաղրութիւն դար-
ցած էք բնաւ պատկերազարդ քառթ-
սթալներուն վրայ, սիրուն նորութիւն
գոր թղթատրութիւնը մացուցած է
վանդակ աշխարհի մէջ, սաեղեղով մի-
նոյն ատեն հաւաքածոյի նիւթ մը, ո-
ւ այսօր նամակադրուչներէն աւելի կը
տաքրութիւն: Խմբագրատուն շատ կու-
ս անոնցմէ, և ամէն օր սքանչացմամբ
դիտենք այդ ազնիւ խաւաքարտի կը-
որները՝ որոնք գեղարուեստական մինի-
կ արտագրութիւններ կրնան համար-
իլ: Երբեմն քաղքի մը տամէնէ՞ն աչքա-
ւ, ամէնէն մեծվայելուչ տեսարան-
ըն են որ նկարուած կը գտնենք անոնց
այ, երբեմն հովիտներ, լեռներ, ձարեր,
ա հեղ ծովը իր բոլոր երեւոյթներով,
և նէի փոթորիկէ մը յուղուած և կամ
ալուսնին պէս հանդարտ, տարագնե-
տ օրինակներ, այս ու այն քաղքին
ոմ գիւղին բնակիչներուն տիտարները,
սնօթ ու սիրուած արուեստագէտի մը
կ գործը, օրուան քաղաքական կարե-
ր գէսքի մը ակնարկող ծաղրանկարներ,
ուան մարդոց լուսանկարը, վերջապէս
չ որ կրնաք մտքերնէդ անցընել, ինչ որ

մզվ: Կատ մը երկիրներ մասնաւոր
թերթեր ունին պատկերազարդ քառթ-
սթալներու համար. Պահէմիոյ մէջ
նօվի Քիլը կայ, Հունդարիա երկու
հատ կ'ապրեցնէ, իտալիա ալ ունի Լա
Բարոլինա փուրալէ իլլիւսդրաբան և ի
Ռաֆօլիբրուէ տի բառզօլինէ իլլիւսդրա-
պէն: Յատուկ թերթեր ունին նաև Անգ-
լիա, Գերմանիա և Ֆրանսա՝ որուն Լի
Մելո ըլ լա բառդ փուրալը հրաշակերտ
մըն է պարզապէս: Սասոնցմէ զատ, գրեթէ
ամէն երկիր իր մասնաւոր Ընկերակցու-
թիւնները ունի պատկերազարդ քառթ-
սթալներու տարածման ու գեղեցկաց-
ման համար: Միւս կողմէ, ամէն օր ու-
սումնասիրութիւններ կը հրատարակուին,
վիճակագրութիւններ կը պատրաստուին
ու մարդ կը զարմանայ այն ահա-
գին տարածման վրայ զոր և սկզբ-
բան անպէտ համարուած այդ թուղթի
կտորները այսօր կը գտնեն բովան-
դակ աշխարհի մէջ: Ենք չնորք արհես-
տագործութեան մը ծնունդ տուած են
այսօր քառթ-բօսթալները, գործարաններ
հիմուած են անոնց համար, յանձնակա-
տարներ կան, մասնաճիւղեր, գո, ծակալու-
թիւններ հասաւարուած են առ ու այ-

նաք երեւակայել։
Եւ ամէն օր կը շատնան ատոնք, ա-
ն օր նոր տեսակներ կ'աւելնան, միշտ
ուն իրարմէ։ Օրուան նշանաւոր դէպք
իսկոյն ծնունդ կու տայ առ նուազն
կ'երկոտասանեակ քառթ-բօսթալներու,
ո՞ք դեռ հազիւ տպարանէն դուրս ե-
ծ՝ աշխարհի չորս ծայրերը կը ցրուուին,
էնքն ալ առաջուց գտած ըլլալով յա-
խորդիներ, հաւաքածոյ շնողներ։ Եւ
ժմէութեանց ակնարկող այդ անհամար
ուակներուն հետ, անդին ամբողջ ար-
դրութիւն մը կ'ըլլայ հին անցքերու,
և տեսարաններու, հին դէպքերու և
ն մարդոց պատկերներով։ Եւրոպական
որ նշանաւոր թանգարաններուն մէջ
մացած ծանօթ նկարչի մը մէկ գործը
արտադրուած չըլլայ քառթ-բօսթալի
մաս։ միւնո՞ն նաև առաջնորդա-

Պատկերազարդ քառթ բոսթալներու ընծաւած գեղագույն պատճեններուն մասին:

ԲԱՐՁՐ ՊԱՂԱՎԱՐԸ ԵՂԱԾ Է ԱՄՔՈՂԸ ազգին դաւանահքը, բովանդակ Նդիպտօսի կրօնքին գլխու վարդապետութիւնը. նոյն բանը չենք կրնար ըսել հելլենական և հռոմէական կրօնքներուն համար, թէեւ Սոկրատ մը կամ Սենեկա մը «իրենց մտածումներով քրիստոնէական ըմբըռումումներու մօտեցած ըլլան». արձանագրութեանց մէջ ո՛ և է յիշատակութիւն չկայ որ եղիպտական կրօնքին վսեմագոյն մասերը կօշտէն բարձրանալու, զարդանալու որոշութեան, և մենակառական մէջէն

սաց կրօնական և բարոյական մտա-
ւմներով քրիստոնէական ըմբռունումներու
տ մօտեցան. այս ըսել չէր որ հելլե-
կան և հռովմէական ազգերը բազ-
ստուածութեան և կռապաշտութեան
դափարէն ազատագրուած էին: —
« Փաստը շատ տիկար է, չի կրնար դի-
նալ քննութեան. նախ՝ անցողակի-
ռեմ որ խնդիր չկայ թէ եղիպտո-
սուածային միութեան գաղափարը
ուուածային յայտնութեան թէ գիտ-
իանի սուեղծման արգիւնք էր: Կրնայ
պատացի գիտնականի կամ իմաստասէրի
սուեղծումը ըլլալ. բայց նոյն իսկ
ինթադրութեամբ անոր անհատական

պարատւած է սոլեխիսդ խանու, իր կրո-
նական մտածումներով ազգային կրօնքէն
տարբերելուն համար:

Դ. — Վերջին փաստը՝ որուն վրայ չա-
փաղանց յոյս դրած կը թուի, սա է.
կրօնական աստիճանական զարգացման
սկզբունքին հակառակ է ըսել որ ի սկզբ-
քան եղիպտացիք մէկ աստուած կը ճանչ-
նային և ապա իրենց կրօնքը խառնակե-
ցաւ: — Առաջին անդամ երբ Եղիպ-
տոս կը ծանօթանայ մեզի, ի հարկէ
պատմական շըլանին մէջ — կը տեսնենք
որ արդէն կրօնքը միաստուածեան է,
այսինքն Պ. քննադատին բացաւրու-
թեամբ՝ զարգացման վերջին ձեւը պոած

գործողութեան համեմատարար վերջին
արդիլսնքը չեն. կրօնքին վերջին վիճակը՝
որ ծանօթ էր յոյն և լատին մատենա-
գիրներու, ամէնէն կոչտ և ապական-
եալ էր (*)»:

Պ. քննադատին այս չորրորդ փաստի
մասին սա երկու դիտողութիւններով
փակեց միաստուածութեան կարեւոր
կէտը:

Ա. Պէտք չէ որ կրօնք մը անպատճառ
ցոյց արուած աստիճանական զարգա-
ցումներէն անցնի:

Բ. Բազմաստուածեան, համաստուած-

նել տուած էր վերջերս , և որոնք Հիւանդանոցին արտաքին ու ներքին տեսաբանները , կիւանդները , ապուշները , ցաւագարները , բժշկական գործողութեանց սրահը , և այլն կը ներկայացնեն :

Ինչպէս կը տեսնուի , աշխարհի ամենէն դիւրին գործերէն մէկն է ասիկա , որ միեւնոյն ատեն կրնայ ամէնէն ալ շահաբերներէն մէկը ըլլալ : Գեղեցկութիւնը հոն է մանաւանդ որ մեծ զօհողութիւնը

Զինական ուանդոկներուն մէջ սահդուխ չկայ . վերամբարձ մեքենայ չ' քինտուեր անշուշտ : Թողունք որ Զինուներուն տուները յարկ չունին : Երջահայեցութեամբ պէտք է ներս մտնել պանդոկներէն , որոնց մուտքը մարդու հասակի բարձրութիւնը չունի : Պանդոկապետը նպաստաւոր ընդունելութիւն չըներ երբ ուլսարկաւոր պարոն մը կը ներկայանայ պանդոկ :

Պանդոկին տախտակամածը գորգերով

մըն ալ չի պահանջեր, Գալով գտնելիք ընդունելութեան, ապահովաբար ամէնէն մեծ երէն մէկը պիտի ըլլայ՝ նախ անոր համար որ ամէն հաւաքածոյ շինող, թէ՛ Թուրքիայ մէջէն և թէ ուրիշ երկիրներէ, պիտի ուզէ պատրաստուած քառթ-քոսթաներէն մէյմէկ օրինակ ունենալ և յետոյ սպառման մեծ հաւանակութիւն մը ունի սովորական յարաբերութեանց համար գործածուելով, պայմանաւ անշուշտ որ կէս էջ մը գրելու տեղ միաւ մրան, ծածկուած չէ առաջաւ գործածուելով գործածուած չէ: Գետինը խորառութորդ է ու ծածկուած երբեմն փափաթով, բայց շատ անդամ մոխիր, յարդ կամ չոր խոռոշուած է: Պանդոկին մէջ բնակողը կը նայ գետինը թքնել, ինչ որ չինական սպատշաճութեան օրէնքներուն չի հակառակիր. արդէն թքամանը ծաղրեի առարկայ մըն է երկնային կայսրութեան ընակիչներուն համար:

Կան պանդոկներ ալ ուր պատերուն

փափաքի գնել այդ գեղեցիկ ամրողըութիւնը՝ որ իրեն պիտի ներկայացնէ ամէնէն աւելի սրտին մօտիկ եղող հաստատութիւնը՝ իր գանազան բաժանումներուն մէջ։ Պատիկ, կոկիկ, սիրուն հաւաքածոյ մը որ չպիտի զգացնէ իրեն համար ըլլալիք վճարումը, ինքնին թեթեւ արդէն, քանի որ քառթ-բոսթալ մը՝ ի՞նչ ալ ներկայացնելու ըլլայ, ի՞նչ շքեղութեամբ ալ պատրաստուի, քան փարային աւելի չարժեր։

Այն համարումը զոր ունինք Ազգ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան փայ, ոսա յոյսը կը ներչնչէ մեզի թէ պիտի կը նայ այս բոլորովին նոր շահաստանէն օգտուիլ այնչա՛փ որչափ որ կարելի է։ Միայն թէ, ինչպէս ըրաւ Հիւանդանոցի Բնդարձակ Օրացոյցին համար՝ անոր պատրաստութիւնը կարող ու ձեռնհաս գրչի բրկապարհ կազմէ, որուն բնակարանը շատ պերճօրէն ու ճաշակով յարդարուած էր։ Եւրոպացին եւրոպական այս վայելուց կահաւորման մասին չինացի Մանտալինին կարծիքը հասկնալ ուզեց։ Այս վերջինը իր կիցումը յայտնեց, բայց ըստ թէ բան մը կը պակաէր, որ ամէնէն աւելի անհրաժեշտ էր, այն է հողը, որուն վրայ կարենար հանգստորէն թքնել։

Պանդոկի պահը մտնելուդ, ամէնէն առաջ աշխիդ կը զարնէ «Քանկ» կոչուած այն տեսակ մը քառանկիւն վառարանը, որ հողէ ու ազիւսէ շինուած է և 60—70 ոսանդմ. բարձրութիւն ունի ու սենեակին լայնքը բռնած է գրեթէ։ Զինական տան մը մէջ այդ վառարանը անհրաժեշտ կարսաի մըն է, ուր Զինացին կը պատկի, կ'ուժէ, կը նստի, կը խօսակցի ու ափիոն կը ծխէ։ Այսպէս եւրոպական Փուայէին (օճառ) տես կը ոռնէ ան կամ աւել է է.

Երկայնքը կախուած են կարմիր և ձերմակ գոյներով թուղթեր սրոնց վրայ կան արձանագրութիւններ յայտնող թէ պանդոկապետը ինչ նույներ ընդունած է հանդէսի մը, ամուսնութեան մը և կամզաւկի մը ծննդեան առթիւ։

Չեղունը, եթէ գտնուի, թուղթէ կամ շատ բարակ փսիաթէ շինուած է և առաջին յարկը կը ձեւացնէ, ամէն տեսակէ և ամէն մեծութեամբ մուկեր կը վիտան և իրենց գիշերացին աղմուկով օտարական ձամբօրդին քունը կը խանգարէն։ Պանդոկներուն մէջ կը ծախեն թէյ, օդի, որ շատ բարկ ըլլալուն եւրոպացիք չեն կը քրնար խմել, հաց, հաւկիթ և քանի մը տեսակ բանջարեղջէն, ձուկ և երբեմն խոզի միտ, կերակուրները պատիկ պնակներու մէջ կը հրամցնեն։ Դանակին և պատռաքաղին տեղ կը գործածեն շատ բարակ

ԱՐԱՐ ԱՆՏՈՆԵԱՆ
Այս չինական վառարանը աւելի ծուխ
(օճագ) տեղ կը բռնէ ան, կամ! աւելի ճիշ-
դը գւաւառական մեր թոնիբներուն դերը
կը կատարէ: Զինացին առանց այդ վա-
ռարանին չի կրնար ըլլալ իր տան մէջ ու
կը զարմանայ երբ իրեն ըսկն թէ եւրո-
պացին ատոր պէտքը չզգար:

Այս չինական վառարանը աւելի ծուխ

գաւազանիկներ, որոնք ստքի մը երկայ-
նութիւնը ունին: Յաճախ անփորձ օտա-
րականը ստիպուած է իր մատներով ու-
տելու, բայց դեղին մարդը՝ մեծ ճար-
տարութեամբ կը գործածէ իր գաւազա-
նիկները:

ՊԱՆԴՈՒԿԻ ԿԵԱՆՔԸ
ԶԻՆՈՒ ՆԵՐՍԵՐԸ

Ահա՝ այսպիսի տեղ մըն է որ հանգչելու ստիլուած է ուղեւորը։ Պառկած տեսեակը շատ անդամ չափազանց տաք կ'ըլլայ կամ բոլորովին ցուրտ։ Վառարանին վրայ կը վիտան խել մը միջտաներ, որոնք թող չեն տար քնանալու։ Անկողնի կազմածները օտարական ճամբորդը ինք պէտք է հայթայթէ, պանդոկապեալ ատանկ բանի չի խառնուի։ Յունածած ճամբորդը ու ինքը

սկարագրով։ Յոզենած ճամբորդը, Գիշերը
վրայ հասնելուն պէս, բնականաբար
պանդոկ մը կը փնտոէ, որովհետեւ բա-
ցօթեայ անցընել գործին չի գար։ Գիշե-
րային շահատակները կը վիտան փաղոց-
ներուն մէջ։ Ճամբորդը ընարութիւն ը-
նելու պէտք չունի։ Պլիսաւոր կեդրոննե-
րու մէջ խոկ պանդոկ մը միայն կը գըտ-
նուի, ան ալ նախնական վիճակի մէջ
հաստատութիւն մը, որ եւրոպական նմա-
նօրինակ հաստատութեանց հետ բազդա-
տութեան չի դրուիր բնաւ։

Ճամբորդը իր զիխու բարձ կը գործ ածէ
ձիուն թամակից։ Պանդոկներու մէջ աթոռ
ըսուած բանը չկայ երբեք։ ոտքը կոս-
րած սեղան մը կը գտնուի երբեմն, զոր
պանդոկի ծառան թուղթի կտորով մը կը
մաքրէ։ Լուացուելու համար սկահակ մը
տաք ջուր կը բերեն, ամառ ըլլայ թէ
ձմեռ, որովհետեւ Զինացիները սարսափի
կը զգան պաղ ջուրէն։ Պատերը ծած-
կուած են թուղթով կամ քուրջի կտոր-
ներով։ Պատուհանները, որոնք չեն բաց-
ուել, թուղթեալ ։

Աւ այս հեղձուցիչ մթնոլորտին մէջ
թէյի համար ջուր կը տաքնայ և ալիւրով
ապուրը կ'եփի կրակին վրայ։ Երբ առտու-
ըլլայ, ճամբորդը ուրախութեամբ օձիքը
դուրս կը նետէ պանդոկ կոչուած այդ
գարշեկի վայրէն։ Պանդոկներուն վար-
ձերը սուզ չեն և արդէն պատճառ ալ
չունին ըլլալու։

իւրաքանչ կը կը ու բառը բառէ և առաջած կան կայլն գաղափար-
ներու գոյակցութիւնը կարելի է միեւ-
նոյն դարուն մէջ միեւնոյն ժաղովուրդին
համար :

Եթէ խնդիրը բաւական լաւ ուսում-
նասիրուած է, առ երես հետեւն ու

վկայած կ'ըլլայ 164 թիվն ճշգու-
թեան։ Զարժեր այս կէտին վրայ ասկէ
աւելի խօսիլ :

6.-Հսուած է։ Բարօմ կամ Բար-
ձամին՝ բարը կամ նինը չէ։ Այս մասին

յառաջ բերած բացատրութիւնը լոկ հա-
ւանական կը համարի (*)։

Քազդէացոց կրօնական դրութեան և
դասական դիցաբանութեան միջեւ եղած
զարմանալի նմանութիւնը ցոյց տալու

ասարքուած է, այս երկու կէտերն ալ
կը նդուածուին իբրեւ ճշմարիտ, և այն ա-
տեն այս վերջին փաստն ալ կը կորսցնէ
իր կարեւորութիւնը:

5.- «Քարնաքի մեկեանին սիւներուն
թիւը 134 է և ոչ 164» բառած է: —Պա-
տասխանս կը կրկնեմ (Ա. Մամուլ թիւ 11
և 12). Rawlinson (*) և Brugsch (**) 164 նշանակած են: Կէտ մը կայ զոր չեմ
ուղեր լուռաթեամբ անցնիլ. Վ. էֆ.
Բիւրգեան եռ ապահով թեւս Ա. 164

տուած պատասխանս ամփոփեմ հոս:
Նին և բար կը նշանակեն տե՛, իբ և տամ
կը նշանակեն անուն. Նին-իբ՛ (= ան-
ուամբ նին) որ Քամեան կատարեալ ան-
ուանակազութիւնն է, կը համապատաս-
խանէ Բար-տամ (= անուամբ Բար) որ
Սեմական կատարեալ անուան ակոչութիւնն
է. այս է Մ. էմինի (*) և Rawlinsonի
բացատրութիւնը: Առ առաւելն Պ. քըն-
նադատը ի նկատ առնելով որ ոման ո
առթիւ յիշած էի դասագրքիս մէջ մէկ
քանին այն չաստուածներէն որոնք կը
համապատասխանեն՝ իբենց պաշտօններով՝
յոյն և լատին դից, զորոք. Նինը՝ որ կը
համապատասխանէ Հերակլէսի: Պ. քըն-
նադատը դիտելով որ տակաւին աշա-
կերտը լուծ իսկ չէ Հերակլէսի անունն
ու գործերը, այսպիսի աղերս մը կամ
մերձեցում մը աննապատակ և հակարան և
կավարժական կը համարի. Պ. նահինեան
պիտի չընէր այս դիտողութիւնը, եթէ

իր լուսատութեան մէջ 164
շանակած է. արդ՝ յիշեալ էքստիին
կամ Rawlinsonէն քաղած է այս
թիւը և
կամ ուրիշ պատմաբանէ մը. առաջին
պարագային՝ Rawlinson կ'ըլլայ անոր և
ամ հասարակաց ազրիւրը, իսկ երկրորդ
պարագային՝ ուրիշ պատմագիր մըն ալ

(*) Hist. of Egypt vol. II. p. 303.
(**) Hist. of Egypt vol. II. p. 26.

